УДК 347.95

Боровська І. А., здобувач кафедри
цивільного права і процесу НАВС

Виконання судових рішень як завершальна стадія судового захисту права на безпечне життя і здоров'я довкілля

Наукова стаття присвячена дослідженню процесуальних особливостей виконання судових рішень, ухвалених за наслідками розгляду цивільних справ щодо захисту права на безпечне для життя і здоров'я довкілля. Зокрема, виокремлено особливості процесуальної форми виконання рішень суду про відшкодування шкоди, завданої здоров'ю, внаслідок порушення відповідного права.

Ключові слова: право на безпечне для життя і здоровія довкілля; виконання судових рішень; відшкодування шкоди.

Научная статья посвящена исследованию процессуальных особенностей исполнения судебных решений, принятых в результате рассмотрения гражданских дел по защите права на безопасную для жизни и здоровья окружающую среду. В частности, выделены особенности процессуальной формы исполнения решений суда о возмещении вреда, причиненного здоровью, в связи с нарушением соответствующего права.

Ключевые слова: право на безопасную для жизни и здоровья окружающую среду; исполнение судебных решений; возмещение вреда.

This scientific article is devoted to investigation of the procedural peculiarities of execution of judgments taken as a result of civil proceedings to protect the right to a secure and healthy environment. In particular, there have been highlighted features of procedural form of court decisions on compensation for damage to health in connection with a violation of applicable law.

Keywords: right to a secure and healthy environment; enforcement of judgments; compensation.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Зміна соціальних цінностей та орієнтирів у суспільному та політико-економічному житті нашої країни спричинили вихід на перше місце в ієрархії пріоритетів життя, здоров'я, недоторканості та безпеки людини як найвищих благ, що належать їй від народження. Поряд з іншими обставинами, зазначені зміни призвели до необхідності проведення реформування усієї правової системи, яка змогла б забезпечити реалізацію особистих немайнових прав та відтворити належний механізм їх захисту. З огляду на проблеми, які загалом характерні сучасній судовій системі, а зокрема, які пов'язані із захистом особистих немайнових прав, особливої уваги заслуговує питання дослідження та врегулювання відносин, що виникають у виконавчому провадженні.

Реалізація актів судової влади є завершальною стадією захисту порушених прав та законних інтересів і, у свою чергу, відображає ефективність здійснення правосуддя на території держави. Важливість цієї стадії судового провадження полягає у тому, що невиконання судового рішення фактично зводить нанівець всю попередню діяльність суду, яка була проведена в ході судового розгляду справи.

Як слушно зазначає В. В. Ярков, виконання рішень суду виступає в якості найважливішої частини правової практики, адже дії суб'єктів правових відносин з приводу реалізації їхніх прав і виконання обов'язків, передбачених законом і підтверджених актами судової влади, і створюють реальність буття права, відображають його дійсність і наявне існування [1, с. 434].

Серед інших категорій цивільних справ, виконання судових рішень у справах щодо захисту права на безпечне для життя і здоров'я довкілля, зокрема, рішень

суду про відшкодування шкоди, завданої здоров'ю внаслідок порушення відповідного права, характеризується певними особливостями процесуальної форми, що зумовлено комплексним характером правового регулювання указаного особистого немайнового права. Отже, виокремлення та дослідження процесуальних особливостей виконання рішень суду у справах щодо захисту права на безпечне для життя і здоров'я довкілля, зокрема, рішень суду про відшкодування шкоди, завданої здоров'ю, є перспективним та актуальним напрямом наукового пошуку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми. Процесуальні особливості провадження окремих виконавчих дій неодноразово були предметом розгляду у наукових працях вчених-процесуалістів. Зокрема, відповідна проблематика досліджувалася такими науковцями як: Ю. В. Білоусов, С. С. Бичкова, С. В. Васильєв, Л. Є. Гузь, В. В. Комаров, В. В. Баранкова, В. М. Кравчук, В. І. Тертишніков, О. І. Угриновська, І. В. Удальцова, С. Я. Фурса, Ю. С. Червоний, М. Й. Штефан, М. М. Ясинок, В. В. Ярков, С. А. Курочкін та інші.

Водночас, особливості виконання рішень суду у справах щодо захисту права на безпечне для життя і здоров'я довкілля, зокрема, рішень суду про відшкодування шкоди, завданої здоров'ю внаслідок порушення відповідного права, висвітлювалися вченими лише контекстуально, у межах загальних положень проведення окремих виконавчих дій зі звернення стягнення на заробітну плату (заробіток), пенсію та стипендію боржника.

Виходячи із зазначеного, виокремлення та дослідження особливостей проведення виконавчих дій у справах щодо захисту права на безпечне для життя і здоров'я довкілля, зокрема, рішень суду про відшкодування шкоди, завданої здоров'ю внаслідок порушення відповідного права, і становитиме **мету** цієї наукової розвідки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглядаючи цивільно-правову природу права на безпечне для життя і здоров'я довкілля, слід відмітити, що дане право поряд з правом на життя і правом на здоров'я, віднесене законодавцем до особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування фізичної особи та регулюється нормами ЦК України. Виходячи з аналізу положень ст. 293 цього Кодексу, право на безпечне для життя і здоров'я довкілля включає в себе наступні правомочності фізичної особи:

а) користуватися безпечним для життя і здоров'я довкіллям, тобто безпечними природним середовищем, продуктами споживання (харчовими продуктами та предметами побуту), належними, безпечними і здоровими умовами праці, проживання, навчання тощо;

б) мати доступ до достовірної інформації про стан довкілля, якість харчових продуктів і предметів побуту, а також можливість збирати та поширювати таку інформацію;

в) вимагати шляхом звернення до суду припинення діяльності фізичної та юридичної особи, що призводить до нищення, псування, забруднення довкілля.

Порушення указаного права створює правові підстави для звернення фізичної особи до суду за захистом своїх прав та законних інтересів (ст. 3 ЦПК України) та у випадку, якщо вона зазнала ушкодження здоров'я, мати право на відшкодування шкоди, завданої її здоров'ю, регламентація якого здійснюється приписами глав 81, 82 ЦК України.

Приналежність правовідносин, що виникають з приводу реалізації права на безпечне для життя і здоров'я довкілля, до інституту особистих немайнових прав зумовлюють не тільки процесуальні особливості розгляду даної категорії справ у

порядку цивільного судочинства, а й визначають характерні особливості примусового порядку виконання рішень суду, якими задоволені позовні вимоги.

Загальний процесуальний порядок виконання рішень суду та інших юрисдикційних органів встановлений у Законі України «Про виконавче провадження». Деякі процесуальні питання, пов'язані з виконанням рішень у справах, що розглядаються у порядку цивільного судочинства та визначають компетенцію суду в галузі виконавчого провадження, регламентуються також нормами розділу VI ЦПК України.

Як правило, у примусовому порядку державним виконавцем виконуються рішення суду у цивільних справах, якими задоволені позовні вимоги про присудження боржника до виконання певних дій [2, с. 319]. Виходячи із аналізу судової практики з розгляду справ про захист права на безпечне для життя і здоров'я довкілля, у зазначених справах доволі часто ухвалюються рішення про відшкодування шкоди, завданої ушкодженням здоров'я внаслідок порушення такого права та (або) вимоги про обмеження, тимчасову заборону (зупинення) чи припинення діяльності фізичної або юридичної особи, що створює загрозу здоров'ю та життю.

Хоча у законодавстві не встановлені спеціальні правові норми, які регламентують порядок виконання рішень суду, ухвалених за наслідками розгляду даної категорії справ, вищезазначені нормативно-правові акти містять деякі спеціальні норми, що визначають особливості процесуальної форми виконання судових рішень, ухвалених за наслідками розгляду і вирішення справ про відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом чи іншим ушкодженням здоров'я (ч. 3 ст. 22, ч. 3 ст. 37, ч. 3 ст. 70, ст. 72, Закону України «Про виконавче провадження», п. 3 ч. 1 ст. 367, ч. 1 ст. 382 ЦПК України).

Виходячи з аналізу наведених норм, можна дійти висновку, що процесуальна форма виконання рішень суду про відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом чи іншим ушкодженням здоров'я внаслідок порушення права на безпечне для життя і здоров'я довкілля, характеризуються наступними особливостями:

1) спеціальним строком, протягом якого виконавчі документи можуть пред'являтися до виконання.

За загальним правилом, яке встановлено ч. 1 ст. 22 Закону України «Про виконавче провадження», виконавчі документи можуть бути пред'явлені до виконання протягом року. Що стосується виконання рішення про стягнення періодичних платежів, зокрема у справах про відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом чи іншим ушкодженням здоров'я, законодавством встановлена можливість пред'явлення їх до виконання протягом усього періоду, на який присуджені платежі (ч. 3 ст. 22 Закону України «Про виконавче провадження»);

2) можливістю здійснення негайного виконання рішення у межах суми стягнень за один місяць.

Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 367 ЦПК України, суд допускає негайне виконання судових рішень у справах про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, у межах суми стягнення за один місяць. У такому випадку державний виконавець відкриває виконавче провадження не пізніше наступного робочого дня після надходження відповідних документів і невідкладно розпочинає його примусове виконання (ч. 4 ст. 30 Закону України «Про виконавче провадження»).

При цьому, у юридичній літературі критикується редакція зазначеної статті Закону

України «Про виконавче провадження» [3, с. 322]. З цього приводу науковцями висловлюється позиція, з якою ми погоджуємося, що негайне виконання рішення суду, порівняно із виконанням рішення на загальних підставах, характеризується тільки скороченим строком відкриття виконавчого провадження. Водночас, у раніше чинній редакції цієї статті (до 10 липня 2003 року) передбачалося вчинення виконавчих дій у день відкриття виконавчого провадження, а не на наступний день відповідно до загального порядку. Отже, згідно з нині чинним законодавством порядок виконання судових рішень, за яким допущене негайне виконання, зокрема строки здійснення виконавчого провадження, строки провадження виконавчих дій тощо, є тотожним загальному. Виняток становить лише строк відкриття виконавчого провадження – не пізніше наступного робочого дня після надходження документів [4, с. 194]. Тому підтримуємо позицію, що доцільним є запровадження у законодавстві особливого механізму негайного виконання рішень зі спрощеною процедурою з урахуванням виду рішення суду та категорії справ;

3) встановленням спеціального, збільшеного розміру відрахувань при проведенні виконавчих дій при зверненні стягнення на заробітну плату, пенсію, стипендію та інші доходи боржника – фізичної особи у разі відсутності у боржника коштів на рахунках у банках чи інших фінансових установах, відсутності чи недостатності майна боржника.

По-перше, відповідно до ч. 3 ст. 70 Закону України «Про виконавче провадження» у разі відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я, за виконавчими документами може бути утримано п'ятдесят відсотків із заробітної плати боржника до погашення заборгованості у повному обсязі, що значно перевищує розмір відрахувань за всіма іншими видами стягнень. Також збільшений розмір відрахувань встановлено і при зверненні стягнення на пенсію. У випадках відшкодування пенсіонером шкоди, заподіяної каліцтвом та іншим ушкодженням здоров'я, розмір відрахувань з пенсії обчислюється з суми, що належить пенсіонерові до виплат і становить не більше як п'ятдесят відсотків її розміру (ч. 2 ст. 50 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»).

По-друге, законом при виконанні рішення суду про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, допускається звернення стягнення на доходи боржника, щодо яких законодавством встановлено обмеження, а саме: допомогу з державного соціального страхування, що виплачується в разі тимчасової непрацездатності та в інших випадках; допомогу з безробіття; соціальну допомогу інвалідам з дитинства, призначену відповідно до Закону України «Про соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам» (ст. 72 Закону України «Про виконавче провадження»).

Таким чином, виходячи з аналізу наведених норм, якими встановлений розмір відрахувань із заробітної плати, пенсії, стипендії та інших доходів боржника-фізичної особи та обмеження зі звернення стягнення на доходи, можна зробити висновок, що законодавством передбачено більш широкі можливості для своєчасного та повного виконання рішень суду про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом та іншим ушкодженням здоров'я, в порівнянні з виконанням рішень, ухвалених за наслідками розгляду інших категорій цивільних справ;

4) регламентацією спеціальних підстав, що виключають обов'язкове зупинення виконавчого провадження.

Частина 1 статті 37 Закону України «Про виконавче провадження» містить перелік

обставини, настання яких зумовлює обов'язкове зупинення виконавчого провадження, зокрема порушення господарським судом провадження у справі про банкрутство боржника, якщо відповідно до закону на вимогу стягувача поширюється дія мораторію, запровадженого господарським судом та внесення підприємства паливно-енергетичного комплексу до Реєстру підприємств паливно-енергетичного комплексу, які беруть участь у процедурі погашення заборгованості відповідно до Закону України «Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу».

Враховуючи положення ч. 3 ст. 37 Закону України «Про виконавче провадження» та ч. 2, 3 ст. 19 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», виконавче провадження з зазначених підстав не зупиняється за рішеннями про відшкодування матеріальної (майнової) шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи;

5) виключними обставинами, за якими допускається поворот виконання рішення.

Як цивільна процесуальна гарантія захисту майнових прав відповідача поворот виконання полягає у поверненні стягувачем відповідачу (боржнику) всього одержаного ним за скасованим рішенням [5, с. 636]. Поворот виконання спрямований на відновлення прав боржника, порушених виконанням рішення [6, с. 1002].

За загальним правилом питання про поворот виконання вирішує суд апеляційної чи касаційної інстанції, якщо, скасувавши рішення, він закриває провадження у справі, залишає позов без розгляду, відмовляє в позові повністю або задовольняє позовні вимоги в меншому розмірі. Водночас, у справах про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, поворот виконання допускається лише у разі, якщо рішення скасоване у зв'язку з нововиявленими обставинами, та коли скасоване рішення було обґрунтоване на повідомлених позивачем неправдивих відомостях або поданих ним підроблених документів (ст. 382 ЦПК України). В усіх інших випадках поворот виконання для даної категорії справ законодавством не передбачений.

Таким чином, ми розглянули окремі аспекти виконання судових рішень як завершальної стадії судового захисту права на безпечне для життя та здоровія довкілля. В результаті проведеного дослідження ми дійшли **висновку,** що виконання судових рішень, ухвалених за наслідками розгляду цивільних справ щодо захисту права на безпечне для життя і здоров'я довкілля, зокрема рішень суду про відшкодування шкоди, завданої здоров'ю внаслідок порушення відповідного права, характеризується такими особливостями процесуальної форми: 1) спеціальним строком, протягом якого виконавчі документи можуть пред'являтися до виконання; 2) можливістю здійснення негайного виконання рішення у межах суми стягнень за один місяць; 3) встановленням спеціального, збільшеного розміру відрахувань при проведенні виконавчих дій при зверненні стягнення на заробітну плату, пенсію, стипендію та інші доходи боржника – фізичної особи у разі відсутності у боржника коштів на рахунках у банках чи інших фінансових установах, відсутності чи недостатності майна боржника; 4) регламентацією спеціальних підстав, що виключають обов'язкове зупинення виконавчого провадження; 5) виключними обставинами, за якими допускається поворот виконання рішення.

Усі інші проблеми, пов'язані із судовим захистом права на безпечне для життя та здоровія довкілля, зокрема особливостями судового розгляду зазначеної категорії цивільних справ, виходять за межі цієї статті і становлять **перспективні напрямки подальших наукових розвідок**.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ярков, Владимир Владимирович. Юридические факты в цивилистическом процессе / В.В. Ярков. —М.: Инфотропик Медиа, 2012. — 608 с.

2. Чорнооченко, Світлана Іванівна. Цивільний процес : Навч. посібник / С.І. Чорнооченко. — [3-тє вид., перероб. та доп.]. - К. : «Центр учбової літератури», 2013. — 416 с.

3. Фурса, Світлана Ярославівна. Закони України «Про державну виконавчу службу», «Про виконавче провадження», «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»: науково-практичний коментар» / С. Я. Фурса, Є. І. Фурса, С. В. Щербак. — К. : Видавець Фурса С.Я. : КНТ, 2008. — 1172 с.

4. Верба-Сидор, Ольга Богданівна. Компетенція суду щодо допуску рішень у цивільних справах до негайного виконання // Проблеми теорії і практики виконання рішень судів та інших органів: збірник наукових праць за результатами Третьої міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 14 — 15 червня 2012 року). — Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2012. — 368 с.

5. Штефан, Михайло Йосипович. Цивільний процес: Підручник для студ. юрид. спеціальностей вищих закладів освіти. — Вид. 2-ге, перероб. та доп. — К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. — 696 с.

6. Комаров, В'ячеслав Васильович. Курс цивільного процесу: підручник / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін.; за ред. В.В. Комарова. — Х. : Право, 2011. — 1352 с.

УДК 332.1

Загорняк Н. Б., член Союзу юристів України,
к.екон.н., доцент кафедри господарсько-
правових дисциплін ННІ права та психології НАВС

Правова природа та основні елементи змісту цивільно-правового статусу фонду фінансування будівництва за договором капітального будівництва житла

Визначено поняття фонду фінансування будівництва та розкрито особливості його цивільно-правового регулювання. Розглянуто правосуб'єктність та функції фонду фінансування будівництва.

Ключові слова: фонд фінансування будівництва; цивільно-правовий статус фонду фінансування будівництва; функції фонду фінансування будівництва.

Определено понятие фонда финансирования строительства и раскрыты особенности его гражданско-правового регулирования. Рассмотрены правосубъектность и функции фонда финансирования строительства.

Ключевые слова: фонд финансирования строительства; гражданско-правовой статус фонда финансирования строительства; функции фонда финансирования строительства.

Concept of construction financing fund is defined. Legal personality and functions of construction financing fund are examined.

Key words: construction financing fund; civil status of construction financing fund; functions of construction financing fund.

Постановка проблеми. Результатом збільшення в 193 рази обсягів коштів інвесторів, акумульованих фондами фінансування будівництва (надалі - ФФБ) [1], що з 50,7 млн. грн. у 2004 році сягнули 9,8 млрд. грн. у 2013 році, став приріст показника забезпеченості населення України житлом, майже на 8% [2, с.5-9]. При